

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Τομέας Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού

**ΤΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΙΧΝΗ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΑ**

Επιβλέποντες καθηγητές: Π. Τουλιάτος, Αρχιτέκτων - Αναπλ. Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Ομάδα εργασίας: Παπαναστασίου Μαρία-Πολύδωρα Μαργαρίτα

ΑΘΗΝΑ Νοέμβριος 1999

Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα, Νοέμβριος 1999

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

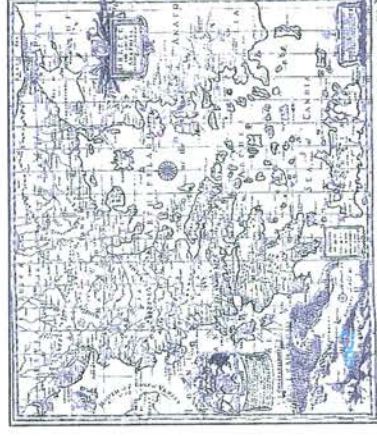
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με πλήθος από παραδοσιακά λαϊκά αρχιτεκτονήματα να βρίσκονται διάσπαρτα στις πόλεις της, όμως αρκετές φορές είναι εγκαταλελειμμένα και εκτεθειμένα στη φυσική φθορά αν και είναι απαραίτητα για τη σύνθεση της ιστορικής εικόνας της εποχής τους. Η στροφή του ενδιαφέροντος των αρχιτεκτόνων τα τελευταία χρόνια προς τους τομείς της αποκατάστασης, της ενίσχυσης, της επανάχρησης, μαρτυρά την ευαισθησία τους απέναντι στο φαινόμενο. Δυστυχώς όμως οι επεμβάσεις που γίνονται είναι συχνά τόσο συμπίεστές με την ιστορία και την κατασκευή του δεδομένου κελύφους, ώστε είναι θεμιτό να μας προβληματίζει έστω και απλοϊκά μήπως είναι προτιμότερη η φυσική φθορά από την τεχνητή αλλοίωση του χαρακτήρα τους εξαιτίας της ημιμάθειας.

Προκειμένου λοιπόν ο αρχιτέκτονας να επέμβει σε ένα παραδοσιακό κτίριο πρέπει πρώτα να αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις γύρω από το δεδομένο κέλυφος.

Όπως ο γιατρός όμοια και ο αρχιτέκτονας οφείλει να χωρίσει τη μελέτη του σε τρία στάδια: την εξέταση, τη διάγνωση και τη θεραπεία. Με την "εξέταση" επιδιώκει την ιστορική τεκμηρίωση της περιοχής μελέτης και του συγκεκριμένου κτιρίου, εκπονεί σχέδια της αποτύπωσης και αναλύει την κατασκευή. Με τη "διάγνωση" εντοπίζει την παθολογία και την τρωτότητα του κατασκευαστικού οργανισμού, αποτιμώνας παράλληλα τις δυνατότητες παραλαβής φορτίων και καταπονήσεων. Τέλος καλείται να "θεραπεύσει", προτείνοντας λύσεις ενίσχυσης και αποκατάστασης της κατασκευής και δίνοντας πιθανόν άλλη χρήση και λειτουργία στο κέλυφος.

Η εργασία αυτή σαν σκοπό έχει να καλυφθούν τα δύο πρώτα στάδια μελέτης για ένα μοναδικό δείγμα της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής σε μια περιοχή που μας αφορά προσωπικά, τη Χαλκίδα. Περιοριζόμαστε στην ανάλυση του οικισμού του "κάστρου" της Χαλκίδας κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και του μεταβυζαντινού αρχοντικού (Εικ.1) της οδού Παίδων, προσπαθώντας μέσα απ'αυτή τη διαδικασία να δώσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα του πνεύματος της μεταβυζαντινής κατοικίας και να θέσουμε τα όρια επέμβασης που επιβάλλουν η ιστορία και η ποιότητα κατασκευής του κτίσματος. Γενικότερα όμως μέσα από αυτή την εργασία πρέπει να γίνει φανερό η σημασία της κατασκευαστικής ανάλυσης και τεκμηρίωσης του αντικειμένου μελέτης, για τον προσδιορισμό των αρχών και παραμέτρων επέμβασης (ή μη επέμβασης), πριν την διατύπωση ή ακόμα περισσότερο εφαρμογή μιας συνθετικής ιδέας, ώστε η πρόταση να είναι συμβατή με το κτίσμα και το αποτέλεσμα να εκφράζει τη λογική του τότε μέσα από την αρχιτεκτονική του σήμερα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΑΣ

1. Γενικά ιστορικά για τη Χαλκίδα.

Η Χαλκίδα είναι χτισμένη σε μια θέση κλειδί (Χάρ. 1 και Εικ.2) και έτσι απέκτησε σύντομα το θλιβερό προνόμιο να είναι μόνιμος στόχος όλων εκείνων που ήθελαν σίγουρα και προφυλαγμένα λιμένα για τα πλοία τους και γρήγορο πέρασμα προς το βορρά ή το νότο.

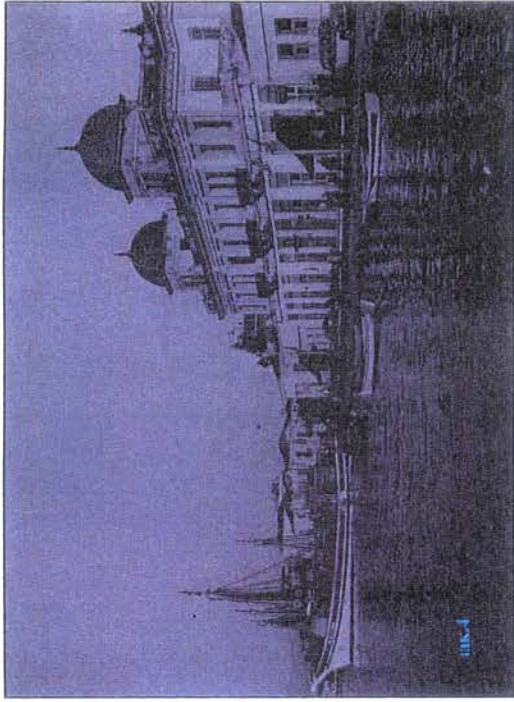
Οι κατακτητές που σημάδεψαν τη Χαλκίδα ήταν πολλοί. Τη διαλυση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ακολούθησε η μακρά παρουσία των Βυζαντινών, περιόδος σχετικής ηρεμίας. Μετά Φράγκοι, Νορμανδοί, Καταλανοί, Βερνέζοι εναλλάσσονται με τους Βενετσιάνους. Ο Βυζαντινός Εύριππος μετονομάζεται σε Νεγρεπόντε (Εικ.3). Το Νεγρεπόντε έγινε Εγριμπός - καλεσι με τελευταίο και πιο σκληρό αφέντη, τον Τούρκο. Η Χαλκίδα αλλά και ολόκληρο το νησί ελευθερώθηκαν, από τον τελευταίο αυτό κατακτητή, μετά τη συνθήκη του Λονδίνου στα 1833.

Μετά την απελευθέρωση η Χαλκίδα αρχίζει να χτίζεται στους ρυθμούς και τις αρχιτεκτονικές τάσεις της Ευρώπης (Εικ.4), που προστάθησαν να αναβιώσουν το μεγαλείο της Ελληνικής αρχιτεκτονικής κατά την κλασική Αρχαιότητα, δηλαδή στο πνεύμα του Νεοκλασικισμού (Εικ.5, 6).

“Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα”, Νοέμβριος 1999

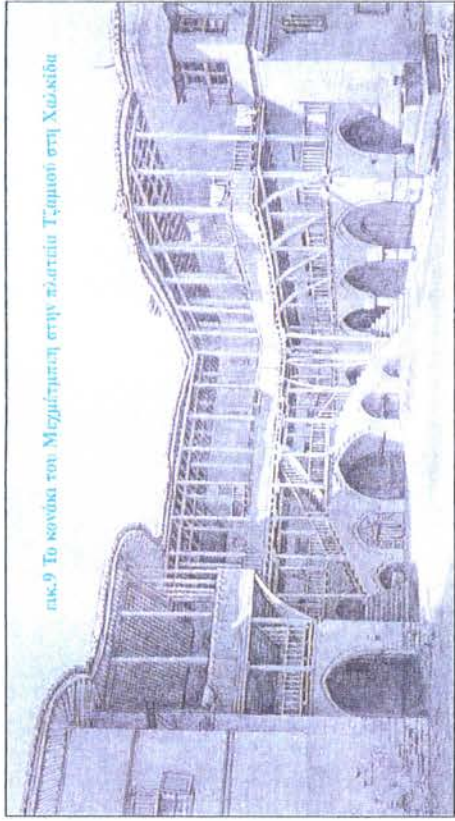
Αρχιτεκτονική της Χαλκίδας

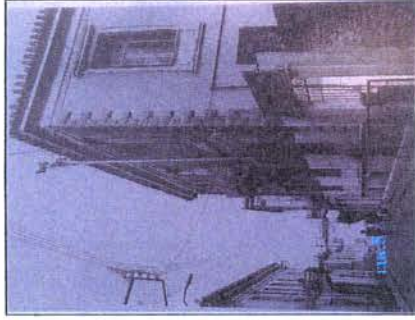
εικ.4

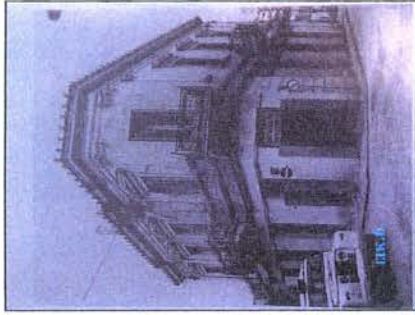
εικ.8

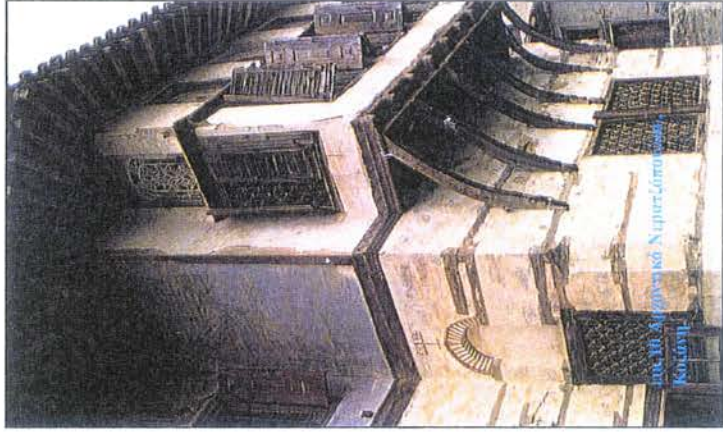
εικ.9 Το κενό του Μεζιτμπεη στην παλαιά Τζαμιά στη Χαλκίδα

εικ.6

εικ.7

εικ.10 Μεταβυζαντινά Νηπιά στην οδό Καϊάφη

Τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε μια απρόσωπη τσιμεντούπολη, με έλλειψη ενδιαφέροντος για τα μνημεία του παρελθόντος (Εικ.7). Χωρίς συνείδηση του ιστορικού ρόλου που διαδραμάτισε μέσα στον ελληνικό χώρο, αφήνει τα μνημεία της λαϊκής της κουλίας αρχιτεκτονικής να καταρρέουν εκτεθειμένα στη φυσική φθορά του χρόνου (Εικ.8) ή ακόμα χειρότερα να σβήνουν από το χάρτη στο όνομα της αναβάθμισης και της εξέλιξης των κατασκευών.

2. Η Χαλκίδα κατά την μεταβυζαντινή περίοδο (1470- 1833) ή περίοδο της Τουρκοκρατίας.

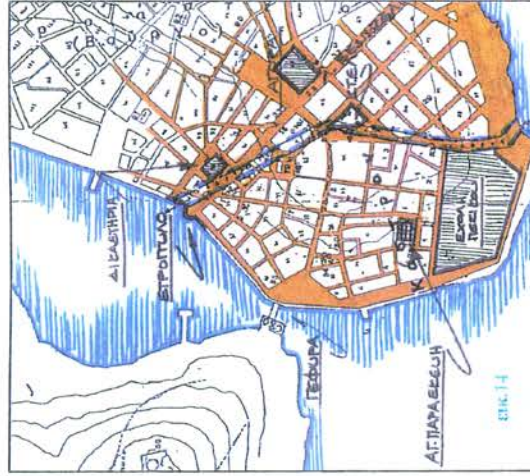
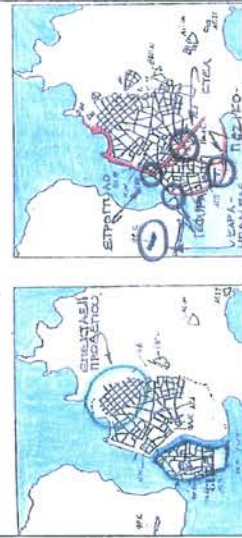
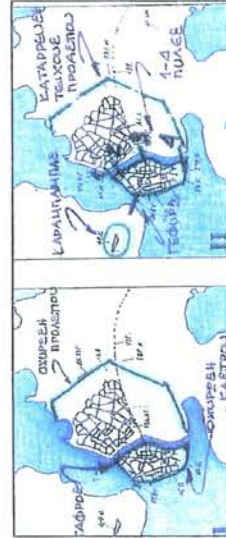
Στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, η οικονομική δραστηριότητα ήταν μηδαμινή. Από τις αρχές όμως του 18ου αιώνα σημειώθηκε μετατόπιση της εμπορικής δραστηριότητας προς την Μ.Ασία και τα Βαλκάνια, που έφερε μία οικονομική ανόδο, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η δημιουργία Κάπαιας αστικής τάξης, που διεκδικούσε πια συμμετοχή στην διοίκηση, δηλαδή αναζητούσε κοινωνική προβολή, κάτι που οδήγησε στην εξάπλωση και εδραίωση μιας πλούσιας, μεγάλης, αστικής αρχιτεκτονικής στην κατοικία (Εικ.9) Έτσι δημιουργήθηκαν όλα τα αρχοντάτσια σε περιοχές όπως η Ήπειρος, το Πήλιο και η Μακεδονία (Εικ.10).

Οι πληροφορίες για τη Χαλκίδα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας φτάνουν σε μας κυρίως μέσω των μελετών του Σ.Κοκκίνη και του Τ.Καλαθέρη, οι οποίοι δίνουν μια εικόνα της πόλης ιδιαίτερα ζωντανή και επεξηγηματική.

"Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα", Νοέμβριος 1999

Αρχιτεκτονική της Χαλκίδας

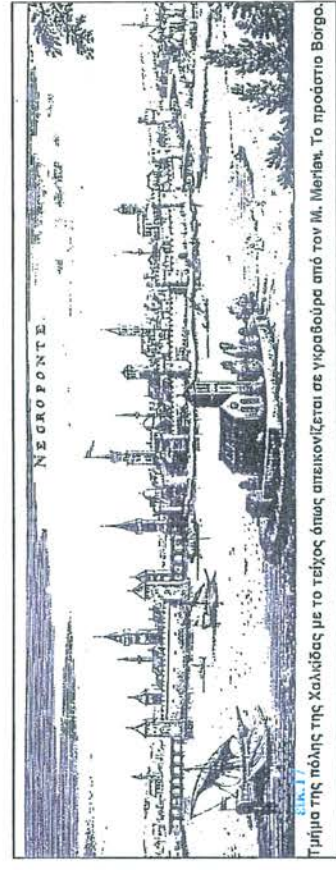

Έτσι γνωρίζουμε ότι υπήρχαν δύο τμήματα στην πόλη (Εικ.11,12), το κάστρο και το προάστιο. Το δυνατό κάστρο και μια φαρδιά τάφος περιέβαλλαν τη Χαλκίδα από τη γέφυρα μέχρι το στενό (Εικ.13) και από εκεί στην πλατεία της Αγ. Βαρβάρας μέχρι το σταθμό του ΚΤΕΛ, το Βούρκο και τη Σχολή του Πεζικού για να καταλήξουν και πάλι στη γέφυρα. Το κάστρο είχε τέσσερις μεγάλες πύλες κατάλληλα διαμορφωμένες με γέφυρες πάνω από την τάφο που το συνέδεαν με το ηπειρωτικό κομμάτι της πόλης, το προάστιο. Σήμερα τα μόνα ενθύμια του κάστρου είναι το όνομα της ομώνυμης συνοικίας και το πολεοδομικό διάγραμμα του 1840.

Η μελέτη μας αφορά λοιπόν την περιοχή του "κάστρου" (Εικ.14) και πιο συγκεκριμένα τη σημερινή συνοικία της Αγίας Παρασκευής. Η περιτειχισμένη πόλη της Χαλκίδας είχε σχήμα πενταγωνικό με τρεις σειρές οχυρωμάτων κι επτά σειρές χτισμένα τείχων και επικοινωνούσε με την ηπειρωτική Ελλάδα μέσω μιας ξύλινης γέφυρας η οποία έφτανε μέχρι τα μέσα της συνολικής απόστασης όπου πάνω σε ένα μικρό νησάκι βρισκόταν ένας μεγάλος Βενετσιάνικος πύργος που αριστερά ή βόρεια (Εικ.15) είχε πέτρινο γεφύρι 45 περίπου μέτρων μήκους που οδηγούσε στη Βοιωτία. Η ξύλινη γέφυρα σκινωόταν για να περνούν τα πλοία, αλλά και κάθε βράδυ, έτσι ώστε το κάστρο να απομονώνεται πλήρως από τον πύργο.

Ο πολεοδομικός ιστός του κάστρου (Εικ.16) έχει τα τυπικά γνωρίσματα μιας μεσαιωνικής πόλης, καθώς διαφέρει σε μαχαλάδες, υποκατάστατα χωριών - δορυφόρων του μείζονος κέντρου. Η οδός Παίδων δηλαδή η παλιά οδός Αγίας Παρασκευής και "η οδός της άνω πύλης", αποτελούσαν τους σημαντικότερους άξονες του κάστρου. Η οδός Παίδων ξεκινώντας από την πύλη του Ευρίπου διέτρεχε τον οικισμό περνώντας μπροστά από την Αγία Παρασκευή.

Ο χαρακτήρας της περιοχής ήταν καθαρά ανατολικός (Εικ.17) και σε συνδυασμό με τη θυσιαστή της θέσης προκαλούσε κυρίως από μακριά μια ιδιαίτερα σαγηνευτική αίσθηση. Η θέα από απέναντι ήταν μοναδική, με τους μινωάδες του κάστρου να σχίζουν τον ουρανό. Μετά τα μέσα του 19ου αιώνα η πόλη έχει μεταφερθεί σχεδόν ολοκληρωτή σ'ένα μεγάλο προάστιο, που απλώνεται βόρεια και ανατολικά.

Τμήμα της πόλης της Χαλκίδας με το τείχος όπως απεικονίζεται σε γκραβούρα από τον Μ. Μανίτη. Το προάστιο Βόρρο.

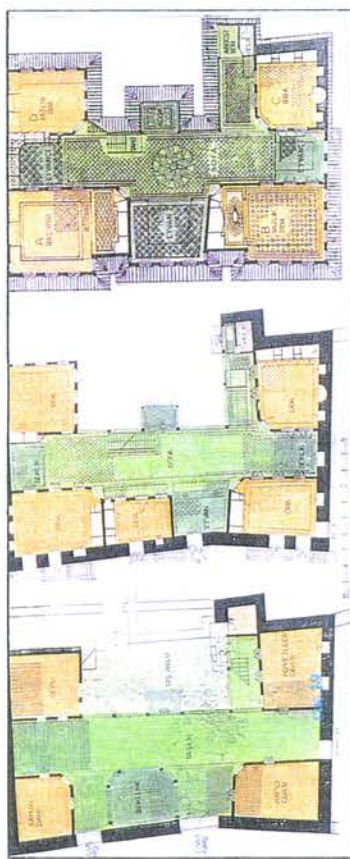
3. Η κτιριολογία της κατοικίας των περιοχών της οθω-μανικής κυριαρχίας και ειδικότερα της Χαλκίδας στην Τουρκοκρατία.

Οι συνθέσεις των κατοικιών της περιόδου αυτής κατευθύνθηκαν από ορισμένες παραμέτρους για την αντιμετώπιση των εκάστοτε τοπικών συνθηκών, οι οποίες όμως δημιούργησαν ένα κοινό κτιριολογικό λεξιλόγιο. Οι λέξεις-κλειδιά αυτού του λεξιλογίου αναφέρονται πάντα σε δύο έννοιες: της μονόχωρης κατοικίας / δωματίου και του ημιυπαίθριου μεταβατικού χώρου / προστώου (Εικ.18).

Αυτές οι δύο έννοιες βρίσκουν την έκφρασή τους, σε απλή ή πληρέστερη ανάπτυξη, σε όλες τις εξελιγμένες τυπικές κατοικίες του 18ου-19ου αιώνα με απο-τέλεσμα η αστική αρχιτεκτονική της Ελλάδας, των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας να παρουσιάζει ενότητα ύφους και λειτουργίας, πράγμα που οφείλεται στη μετακίνηση των συντεχνιών των οικοδόμων, που ήταν γνώστες της πρωτογενούς οικοδομίας, σε όλη την αυτοκρατορία. Εδώ βλέπουμε τις παραπάνω έννοιες σε παραδείγματα κонаκιών, δεξιά από την Κωνσταντινούπολη και αριστερά από τη Σόφια.

Έτσι ένα πλέγμα εξελικτικών διαδικασιών, μέσα από την επιστροφή σε παραδοσιακές συνθέσεις χαγιατιών και δωματίων έχει ετοιμαστεί στα μέσα του 18ου αιώνα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη μιας νέας αρχιτεκτονικής για τη νέα τάξη της Χαλκίδας. Οι μαστόρικές συντεχνίες ήρθαν και στη Χαλκίδα να προσαρμόσουν την τέχνη τους στις τοπικές συνθήκες.

Ήδη από τον 18ο αιώνα η ανάπτυξη της ανωδομής σε πτε-ρυγες με τελικά σχήματα Γ ή Π αρχίζει να αποτελεί πάνω αστικό πρότυπο αρχοντικού σπιτιού. Κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί και η εσωτερική αυλή γύρω από την οποία στρέφεται η αστική κατοικία ανεξάρτητα από τη διάταξη της με διαβάθμιση από τον υπαίθριο στον κλειστό χώρο μέσω ενός ημιυπαίθριου χαγιατιού. Η μορφή αυτή είναι κοινή και στην γεγονική Αθήνα (Εικ.19), με σώζόμενο παράδειγμά της το σπίτι της οδού Αδριανού 96 και σε πολλές άλλες περιοχές της Ελλάδας, αλλά και γενικότερα της αυτοκρατορίας (Εικ.20).

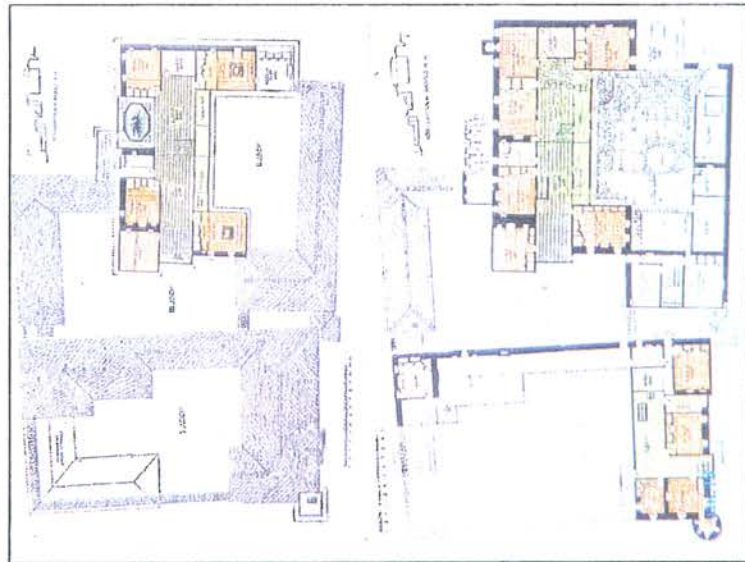
4. Το αρχοντικό της οδού Παίδων.

Ιστορική τεμνίωση από την εποχή που κατασκευάστηκε το σπίτι της οδού Παίδων.

Το αρχοντικό της οδού Παίδων 16 είναι (Εικ.21) ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα κτίρια της περιόδου της Τουρκοκρατίας, εγκαταλειμμένο σήμερα στο εσωτερικό του "κάστρου" της Χαλκίδας.

Το σπίτι εντοπίζεται για πρώτη φορά στο πολεοδομικό διαγράμμα του 1840 και ως ιδιοκτητής του φέρεται ο Δερβίσαγας που εμφανίζεται ως πληρεξούσιος του ιδιοκτήτη της διπλανής ιδιοκτησίας. Από τότε εναλλάχθηκαν πολλοί ιδιοκτήτες μέχρι τελικά να καταλήξει το 1909 στην οικογένεια Καράκωστα και το 1974 να απαλλοτριωθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού. Βάσει μαρτυριών το πιθανότερο είναι να κατασκευάστηκε το πρώτο μισό του 18ου αι.

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι κατασκευάστηκε από κάποια από τις συντεχνίες που ξεκίνησαν από τα μαστοροχώρια της Ηλείου και της Δ.Μακεδονίας, έκτισαν τα αρχοντικά της Σιάτιστας και κατευθύνθηκαν προς το νότο.

Αυτή η άποψη βασίζεται κυρίως στη μορφή του σπιτιού σε σχήμα Γ (Εικ.22) όπως στο αρχοντικό Μίσιου στα Γιάννενα που το σπίσι σε σχήμα Γ στρέφει τους ημιυπαίθριους χώρους του (την κλειστή κρεβάττα) προς την εσωτερική αυλή, τη στήριξη της κατασκευής του ορόφου στους χοντρούς πέτρινους τοίχους του ισόγειου όπως αυτή εμφανίζεται και στο αρχοντικό Γκλαβάνη στον Αγ. Λαυρέντιο του Πηλίου κ.α.

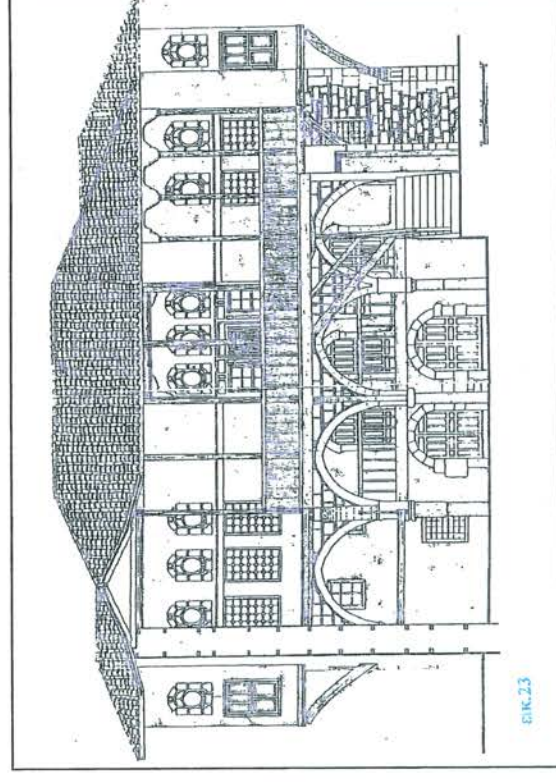
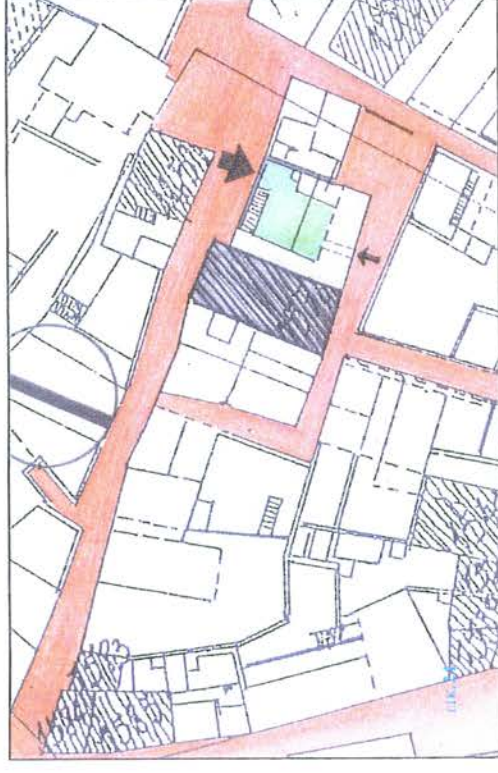
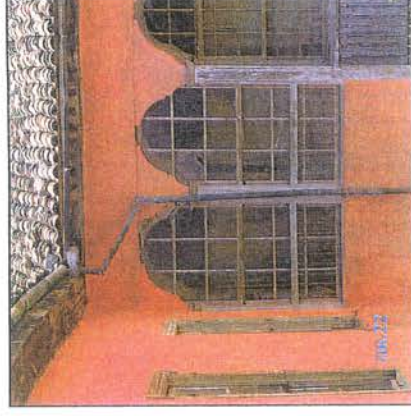
Για την ανάλυση του αρχοντικού, θα χρησιμοποιήσουμε στοιχεία από την βιβλιογραφία γύρω από την λαϊκή αρχιτεκτονική, από τις δύο μελέτες που έχουν προηγηθεί γύρω από το αρχοντικό καθώς και από τη δική μας κατασκευαστική αποτύπωση. Η πρώτη μελέτη ήταν μια καταγραφή του κ. Τάσου Καλαθέρη που έγινε το 1969.

Η δεύτερη δημοσίευση το 1986 βασίζεται στην έρευνα των μελετητών, Μανουσού - Ντέλλα Κατερίνας και Μαυρομάτη Βασίλη, που έγινε για τη διπλωματική τους εργασία στο Ε.Μ.Π. το 1979. (Εικ.23) Ήταν μια προσπάθεια απόδοσης της αρχικής του μορφής και δημοσιεύτηκε από τον κ. Χ.Μπούρα μαζί με άλλα παραδείγματα αρχοντοσπιτιών της τουρκοκρατίας.

Αποτύπωση - μορφολογική και λειτουργική ανάλυση της κατοικίας της οδού Παίδων:

Το οικόπεδο του σπιτιού που εξετάζουμε (Εικ.24) έχει επιφάνεια 260 τετραγωνικά μέτρα και προσβάσεις από την οδό Αγ. Παρασκευής σημερινή Παίδων και παλιότερα από το δευτερεύοντα "αδιέξοδο" δρόμο που καλύφθηκε από τις πλησιέστερες ιδιοκτησίες. Το κτίσμα σχήματος Γ καταλαμβάνει τη βόρεια και δυτική πλευρά του οικοπέδου και στρέφεται προς τον νότιο και ανατολικό προσανατολισμό, όπου ανοίγονται οι ημιυπαίθριοι χώροι του. Περιλαμβάνει ισόγειο, μεσοπάτωμα και όροφο. Η κατοικία αναπτύσσεται κατά μήκος των δύο πλευρών μιας τετράγωνης κλειστής αυλής, διαστάσεων 8,5X8,5 μέτρων.

Η όψη της οδού Παίδων περιλαμβάνει και την κύρια είσοδο στην εσωτερική αυλή, που δεν είναι ορατή αφού για αμυντικούς λόγους προστατεύεται από υψηλό μανδρότοχο, στοιχείο κοινό (Εικ.25) σε κτίσματα της περιόδου. Για παράδειγμα ψηλό μανδρότοχο βλέπουμε και στο αρχοντικό Ναυτή στην Καστοριά σε στενό καλντερίμι που οδηγεί στη λίμνη. Χαρακτηριστικό της όψης είναι η επιμελημένη λιθοδομή στο ισόγειο και το μεσοπάτωμα, σε αντίθεση με την ελαφριά ξύλινη κατασκευή του ορόφου. Η όψη χωρίζεται αμέσως σε δύο ίσα τμήματα, έτσι ώστε το ύψος του ορόφου να προκύπτει ίσο με το ύψος του ισόγειου μαζί και του μεσοπατώματος. Τα δύο διαδοχικά σαχνισιά χωρίζουν το σύνολο σε μικρότερες επιφάνειες αυξάνοντας όμως τη φωτιστική επιφάνεια.

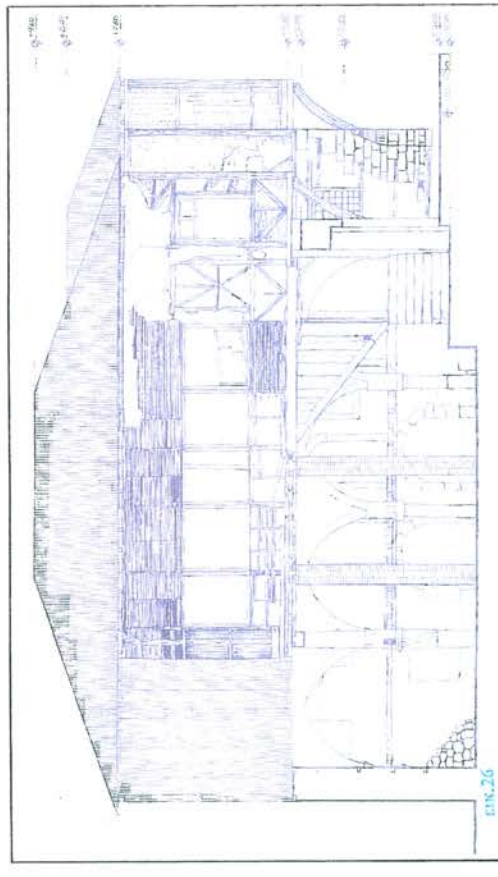
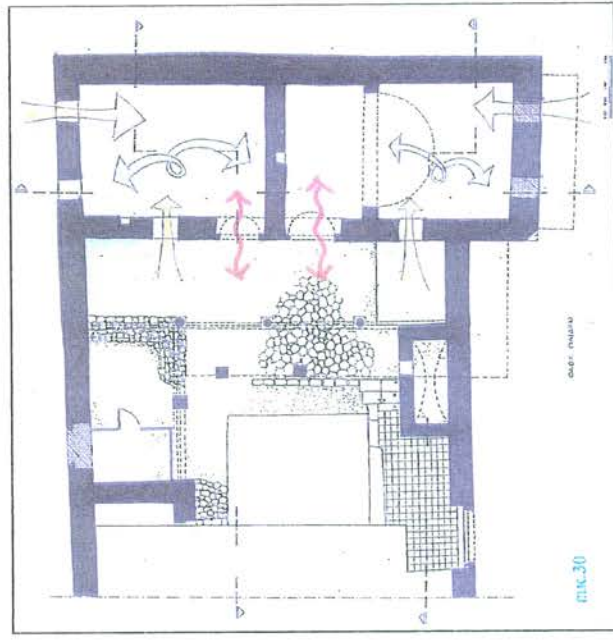
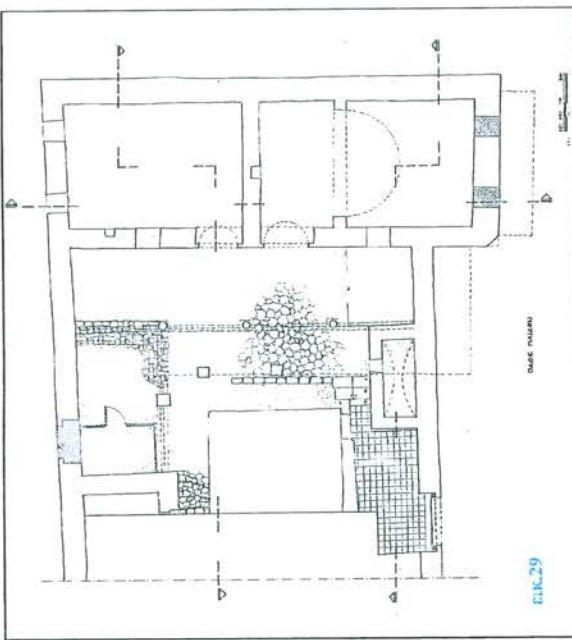
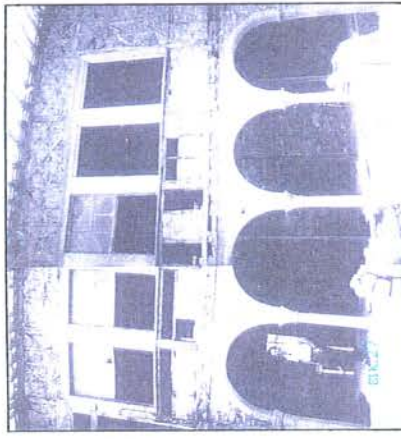

"Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα", Νοέμβριος 1999

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η όψη προς την εσωτερική αυλή όπως και σε άλλα παραδείγματα, όπου δύο κάθετες μεταξύ τους διώροφες τοξοστοιχίες με οξυκόρυφα τόξα φέρουν τον ξύλινο σκελετό του ορόφου. Τα οξυκόρυφα τόξα του ενός μετώπου (Εικ.26) γεφυρώνουν τα ανοίγματα μεταξύ κίωνων και των παραστάδων στις λίθινες τοιχοποιίες. Μαρτύρουν κίονες, κιονόκρανα και ρόδακες τυπικής μορφής χαρακτηρίζουν αυτές τις τοξοστοιχίες. Στο αντίστοιχο παράδειγμα του σπιτιού στην οδό Αδριανού (Εικ.27), οι κίονες είναι επίσης μαρμάρινοι, απαρτιζόμενοι από λεπτό αρράβδωτοκυκλινδρικό κορμό και από ψηλό καλαμοειδές κιονόκρανο, με απλό δωρικό άβακα. Αντίθετα οι κίονες των αντίστοιχων ηπειρωτικών αρχοντικών έχουν συνήθως απλούς κάλαθους, χωρίς διακοσμητικά στοιχεία κάτι που συμβαίνει και στο αρχοντικό της οδού Παίδων. Οι κορμοί διαφέρουν από κίονα σε κίονα και είναι ερπία από παλαιότερες κατασκευές. Το χαγιάτι προβάλλει πάνω από την τοξοστοιχία στηριζόμενο σε δύο πλίνθινους πτεσούς. Η αρχική στήριξη της προβολής του χαγιατιού προς την αυλή γινόταν με ξύλινη αντηρίδα (Εικ.28), όπως φαίνεται από την ειδικά διαμορφωμένη εσοχή για τη στήριξη της, πάνω από το κιονόκρανο της μεσαίας κολώνας. Από όσες πληροφορίες έχουμε για την ημικατεστραμμένη πτέρυγα υπήρχαν δύο ή τρεις βοηθητικοί χώροι, που όταν το κτίριο λειτουργούσε ως Ορφανοτροφείο χρησιμοποιούνταν για λουτρά ή ματιοθήκες.

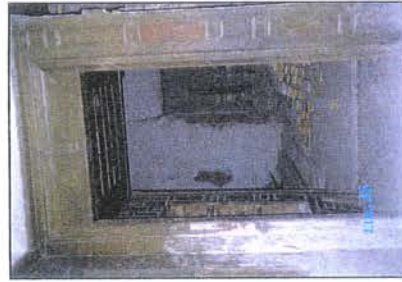
Μπαίνοντας στο αρχοντικό και κατεβαίνοντας στη μεσαϊκά αυλή (Εικ.29) αρχικά βρισκόμαστε σε μία στοά που αποτελεί στεγασμένη προέκταση της αυλής από όπου γίνεται και η είσοδος στους κλειστούς χώρους. Η στάθμη της οδού Παίδων αρχικά βρισκόταν σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από το σημερινό που έχει ανέβει γύρω στα 50 εκατοστά. Αν σ' αυτά προστεθούν άλλα 65 εκατοστά που κατεβαίνει κανείς με τη σκάλα και 25 εκατοστά στην αυλόθυρα, είναι φανερό ότι μιλάμε πλέον για "υπόγειους" χώρους. Είναι πιθανό οι χώροι αυτοί να χρησιμοποιήθηκαν σαν αποθήκες. Γιατί η ύπαρξη δύο παραθύρων (Εικ.30) προς το μέρος της αυλής, καθώς και των άλλων που σήμερα είναι κλεισμένα με ξυρολιθιά, αποδεικνύει ότι κάποτε ο φωτισμός και ο αερισμός τους ήταν αρκετός και επομένως ήταν δυνατή η χρησιμοποίησή τους για τις βοηθητικές λειτουργίες του σπιτιού.

"Τα κατασκευαστικά ήθη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα", Νοέμβριος 1999

Αποτύπωση - Μορφολογική και λειτουργική ανάλυση

Όπως το ισόγειο έτσι και το μεσοπάτωμα έχει διάταξη χώρων εν σειρά χωρίς εσωτερική επικοινωνία μεταξύ τους. Η εγκάρσια καμάρια (Εικ.31) που διαιρεί τον μεγαλύτερο από τους χώρους του ισόγειου, αντιστοιχεί στον διαχωριστικό "τασμά" του μεσοπατώματος. Η είσοδος στους χώρους γίνεται από στεγασμένο διάδρομο, πλευρικά και στα δύο επίπεδα, με μεγάλες τοξωτές πόρτες άνισου πλάτους που επιτρέπουν να περνούν εύκολα μεγάλα αντικείμενα. Τα λίθινα πλαίσια είναι λαξευτά και τα τοξωτά υπέρθυρα σε εσοχή.

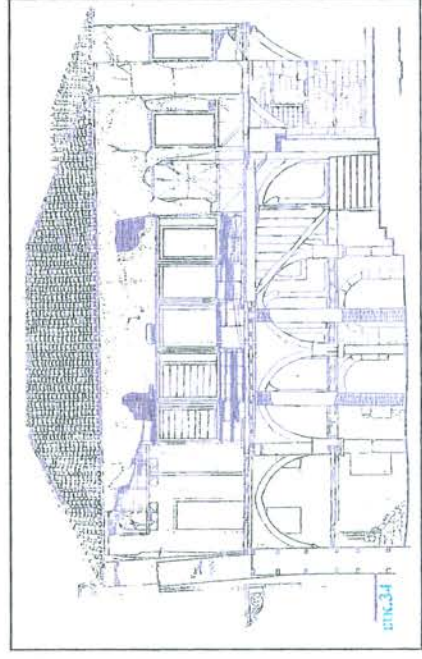
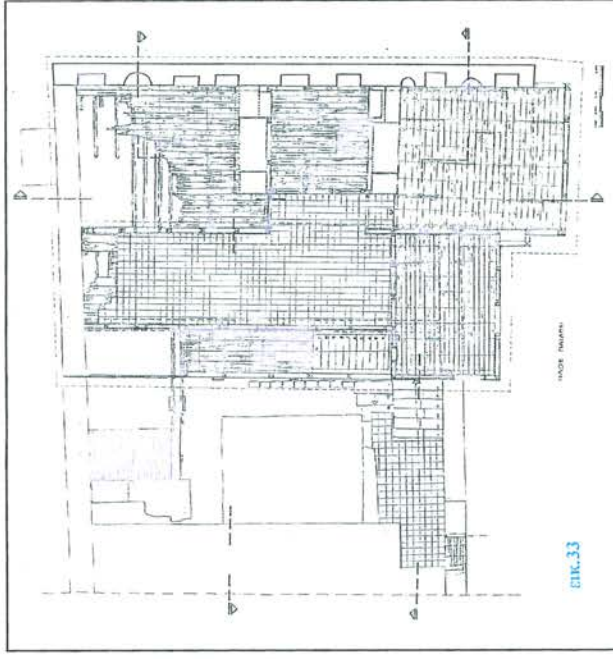
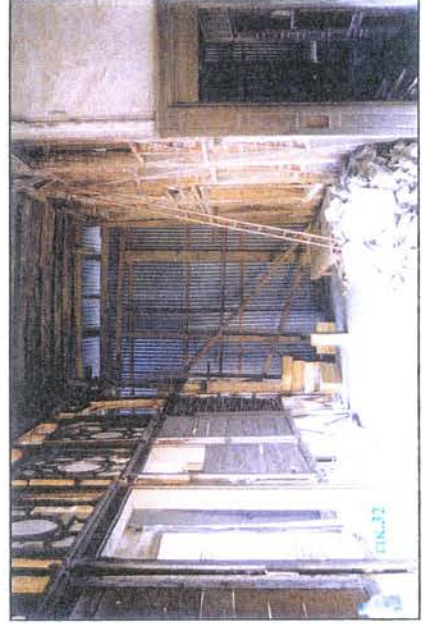
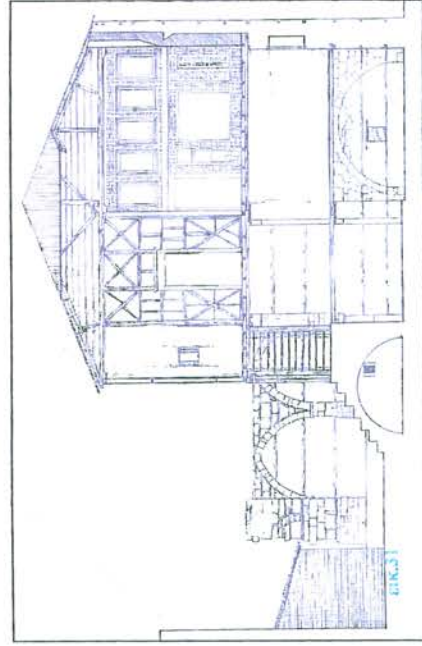
Ανεβαίνοντας στο ανώι , βρισκόμαστε στο τμήμα εκείνου του σπιτιού που χρησιμοποιεί για κατοικία του ιδιοκτήτη. Μπορούμε να το διακρίνουμε σε τρεις όσον αφορά τη λειτουργία χώρους, το σκεπασμένο χαγιάτι, τη "μπασιά" και τους "οντάδες" (Εικ.33) Ο χώρος του χαγιατιού, όπου έρθανε ξύλινη σκάλα σε επαφή με την όψη της αυλής, βρίσκεται πάνω από τη στοά του μεσοπατώματος και από εκεί γινόταν η προσέλευση όλων των χώρων του ορόφου.

Το χαγιάτι σκεπαστό (Εικ.34) με θ συνεχή παράθυρα προς το μέρος της αυλής που του δίνουν άφθονο φως, είναι σήμερα σχεδόν κατεστραμμένο. Τα παράθυρα χωρίζονται μεταξύ τους με χοντρά ξύλινα υποστηλώματα που βαστούν το επιστύλιο. Το λιανωτό αρχικό είχε την τυπική μορφή ανοιχτού χαγιατιού προς την εσωτερική αυλή με επέκτασή του σε "κιάσκι" στην κύρια όψη του σπιτιού. Παρόμοιας μορφής ανοιχτός ηλιακός συναντάται σε αρχοντικά του 18ου αιώνα σε διάφορες περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

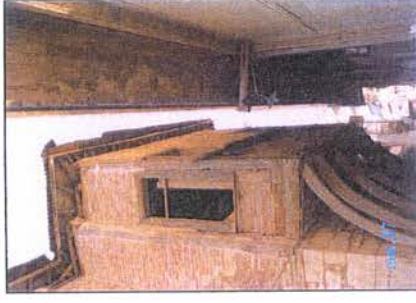
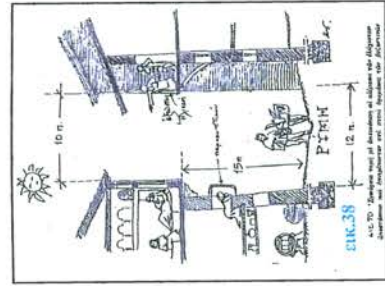
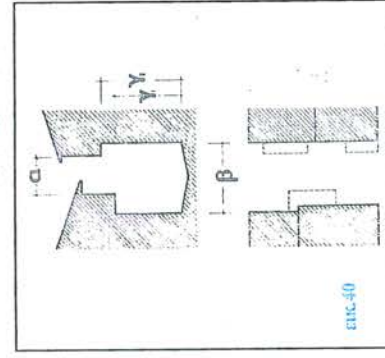
Στο χαγιάτι βλέπουν όλα τα δωμάτια του ορόφου, τόσο και τα χειμωνιάτικα. Στην δεύτερη φάση κατασκευής του κτιρίου δημιουργήθηκε ένας ξυλόπηκτος τοίχος (Εικ.32) που χώρισε το αρχικό χαγιάτι σε ένα στενόμακρο διάδρομο και σε ένα μεγάλο χώρο που ονομάστηκε "μπασιά". Προς το μέρος του διαδρόμου, ο χώρος αυτός έχει σε όλο του το μήκος διαδοχικά παράθυρα. Κάθε δωμάτιο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια αυτοδύναμη μονάδα. Μοιάζει το καθένα να αποτελεί ένα σπίτι, συμπληρώνοντας έτσι τον παραλληλισμό, χαγιάτι = δρόμος και δωμάτιο = σπίτι.

Η κάτοψη του ορόφου στην αρχική της μορφή περιελάμβανε δύο οντάδες συμμετρικά διατεταγμένους, ως προς τον χώρο που κατέχει θέση "εύβαν" ανάμεσά τους, οι οποίοι προέβλεπαν σε σχισιά στις δύο εξωτερικές όψεις του σπιτιού. Στους οντάδες έμπαινε άπλετο φως μέσω παραθύρων των όψεων και του χαγιατιού.

Η είσοδος στους οντάδες γίνεται πλευρικά (Εικ.35), μέσω μιας διέυρυνσης του χαγιατιού, ενταγμένη στην ξύλινη ταμπλαδιωτή μουσάντρα , που καταλαμβάνει ολόκληρο τον τοίχο της εισόδου. Μπροστά στη μουσάντρα ξεχωρίζει ο τυπικός προθάλαμος ("ρούνα") , με απλούστερο σχέδιο στο ταβάνι του και πρόεκταση του διαχωριστικού ξυλόλυπτου στον τοίχο. Στον δυτικό οντά, που είναι το πιο σημαντικό δωμάτιο του σπιτιού, έχουμε και το μοναδικό σωζόμενο τζάκι στον βορινό τοίχο με περίεχνη, ανάγλυφη φούσκα. Αν θέλαμε να κατατάξουμε το τζάκι της οδού Παίδων σε κάποια οικογένεια τζακιών από μορφολογική ή κατασκευαστική άποψη θα βλέπαμε πως υπάρχει συγγένεια με τα τζάκια των αρχοντικών της Θεσσαλίας ή ορισμένων περιοχών της Μακεδονίας όπως η Σιάτιστα.

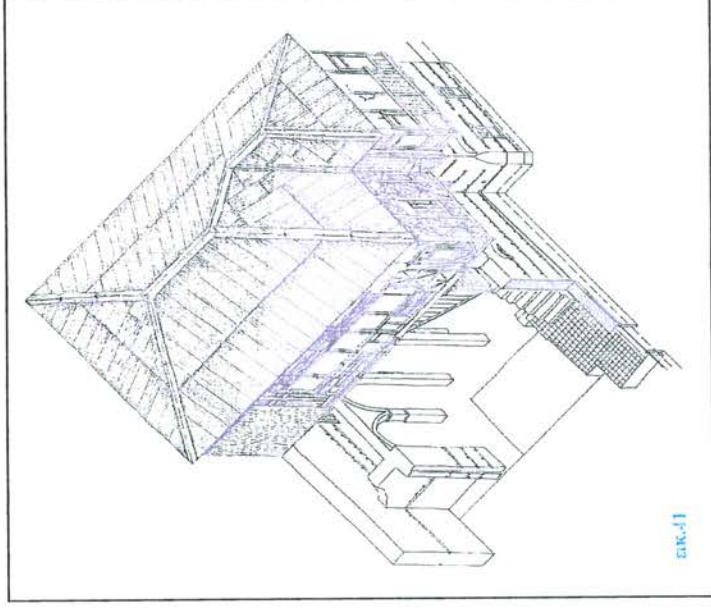

Τη δυτική όψη του χαγιατιού κατελάμβανε λιθόκτιστος τοίχος με δύο παράθυρα και φεγγίτες, που συνεχίζονταν και στην εξωτερική όψη της δευτερεύουσας πτέρυγας. Το σχήμα του καλού οντά στην ίδια όψη, καθοριζόταν και έδωσε τη θέση του στα νεώτερα χρόνια σε ένα τοίχο με τρία ανοίγματα, δύο παράθυρα και μια μπαλκονόπορτα από τη οποία βγαίνουμε σε ένα μικρό, νεοκλασικό, ορθογώνιο, μαρμαρίνο μπαλκόνι. Σώζονται ακόμα τα δύο σκαμνισιά στην όψη της οδού Παίδων (Εικ. 37, 40), το ένα στον καλοκαιρινό οντά και το άλλο που ανήκει στο κίосκι που διαμορφώθηκε πίσω από τη σκάλα (Εικ. 36) στον καλύτερο προσανατολισμό, με θέα προς τον δρόμο και που σή-μερα είναι κλεισμένο. Το σχήμα αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό αρχιτεκτονικό και μορφολογικό στοιχείο που επιπρόσθετα την τυπολογία της βαλκανικής και μικρασιατικής αρχιτεκτονικής, όχι βέβαια στον ίδιο βαθμό παντού. Η πρόεξοχή των πατωμάτων σε προβόλους και η κατασκευή κλειστών εξώστων είναι μία πανάρχαια μέθοδος στην αρχιτεκτονική της κατοικίας. Δε χαρακτηρίζει την αρχιτεκτονική ενός συγκεκριμένου τόπου αφού παρόμοιες ανάγκες οδήγησαν σε παρόμοιες λύσεις στις πιο άσχετες μεταξύ τους πολιτισμικές ενότητες. Οι λόγοι που οδηγούν στη λύση του σχήματος είναι λειτουργικοί και κατασκευαστικοί. Στις αστικές δομήσεις ο κλειστός εξώστης, όπως φαίνεται και στο σκίτσο από το βιβλίο του κ. Μουτσόπουλου, έχει προφανή πλεονεκτήματα καθώς αυξάνει τον ωφέλιμο χώρο του δωματίου χωρίς να μειώνει το πλάτος του δρόμου, παρέχοντας συγχρόνως σ' αυτόν καταφύγιο, προστασία και τον απαραίτητο σκιασμό κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Τα παράθυρα που ανοίγουν στο σχήμα, ακριβώς λόγω της προεξοχής τους από την οικοδομική γραμμή παρέχουν τον απαραίτητο αερισμό και ηλιασμό (Εικ. 38). Τέλος δίνεται η μοναδική δυνατότητα στους χώρους που προεκτείνονται σ' αυτό να στρέφονται προς την κίνηση του δρόμου μετατρέποντάς τους σε εξαιρετικά ενδιαφέροντα και λειτουργικά παρατηρητήρια των γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στο δρόμο χωρίς οι ιδιοκτήτες να είναι αναγκασμένοι να απομακρύνονται από τις οικιακές τους ασχολίες. Η στέγη του αρχοντικού της οδού Παίδων (Εικ. 39), ξύλινη, κεραμοσκεπής, με μικρή κλίση προσαρμολογμένη στο ήπιο κλίμα της Χαλκίδας, είναι εντυπωσιακή κατασκευή με μεγάλες διατομές ξύλων. Το δυτικό της τμήμα παρουσίασε εκτεταμένες φθορές εξαιτίας της καθάρσεως του δυτικού τοίχου, με αποτέλεσμα να αποκολληθεί ο κεντρικός ρόδακας του ταβανιού του καλού οντά και να καθαιρεθεί αυτό στο σύνολό του, αλλά και να ανακατασκευαστεί με νέα ξυλεία αυτό το κομμάτι της στέγης.

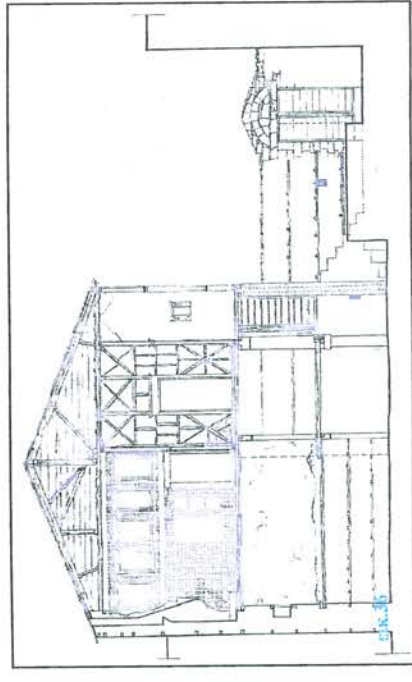

Ο εσωτερικός διάκοσμος, απόλυτα ταιριαστός με την ελαφριά αρχιτεκτονική του ορόφου, σε μερικά σημεία επαναλαμβάνει τα ίδια θέματα με την πέτρα. Τα διακοσμητικά θέματα ανήκουν στον κοινό τρόπο έκφρασης των λαών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά τον 18ο αιώνα.

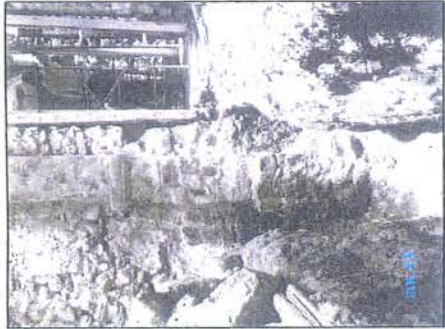
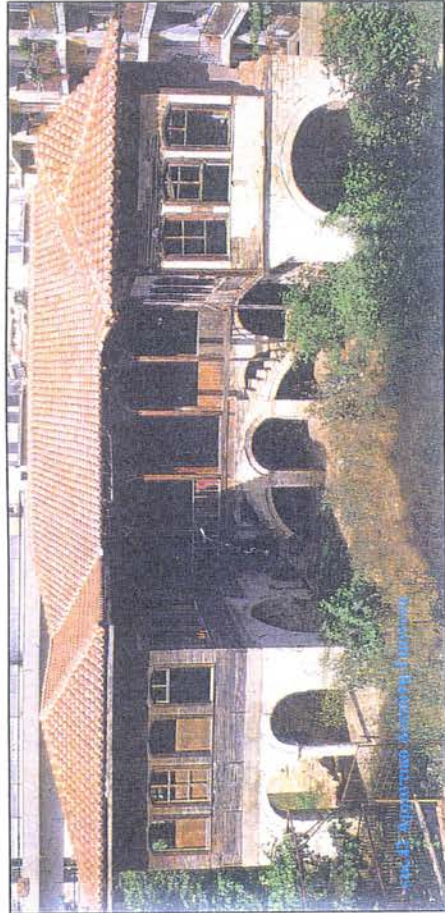
Στοιχείο με ιδιαίτερο διακοσμητικό χαρακτήρα είναι οι γύψινοι φεγγίτες της δεύτερης σειράς "φωτιστικών" ανοιγμάτων στα ελαφριά πετάσματα της όψης των σκαμνισίων και των όψεων των οντάων και του "εύβαν" προς το χαγιατί. Τα έπιπλα μέσα στα δωμάτια δεν ήταν πολλά. Οι ένοικοι του σπιτιού έτρωγαν και κοιμούνταν στο ίδιο πάντοτε δωμάτιο, γ'αυτό φρόντιζαν να έχει όσο το δυνατό περισσότερο ελεύθερο χώρο.

Στο Χαλκιδαικό αρχοντικό (Εικ. 41) όπως φαίνεται στο σχέδιό μας, συναντήσαμε σε μικρότερη βέβαια κλίμακα, όλα τα γνωρίσματα της Μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Η κάποια απλότητα του διακόσμου δεν μειώνει την καλλιτεχνική του αξία, αφού μάλιστα κανείς δεν μας πείθει, πως κάτω από τα διαδοχικά επιχρίσματα των οντάων, δεν υπάρχουν οι θαυμάσιες εκείνες τοιχογραφίες, που συναντάμε στα αρχοντικά της Σιάστας ή της Καστοριάς. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό στοιχείο της αναμφισβήτητης αξίας του αρχοντικού είναι η ίδια η ύπαρξή του σ' ένα χώρο τόσο ασυνήθτο γεωγραφικά και πολιτιστικά από τον χώρο όπου γεννήθηκε η λαϊκή μας αρχιτεκτονική και αποτελεί πρόσθετη απόδειξη της τεράστιας εξάπλωσής της από την άκρη του Μυριά ως τις παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

"Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα", Νοέμβριος 1999

Το Αρχοντικό της οδού Παίδων:

1.Η πέτρινη κατασκευή

Ξεκινώντας λοιπόν από την πέτρινη κατασκευή θα τη χωρίσουμε σε δύο τμήματα, τη θεμελίωση και ανωδομή.

Θεμελίωση.

Η θεμελίωση, παρόλο που αποτελεί τη σοβαρότερη εργασία για την εξασφάλιση της οικοδομής. Συχνά υπήρξε πολύ επιπόλαιη (Εικ.43), ώστε καμιά φορά να αντιμετωπίζει κανείς την πλήρη απουσία θεμελίου. Έτσι και στη Χαλκίδα τα θεμέλια είναι ρηχά και δεν είναι φαρδύτερα από τον τοίχο της ανωδομής (Εικ.44). Υπήρχαν περιοχές της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας όπου επιλογή του μέρους για το κτίσιμο του σπιτιού ήταν κρίσιμη. Στην Χαλκίδα όπου η δόμησή τους δεν ήταν τόσο αραιή όσο στα χωριά της Βόρειας Ελλάδας, δεν υπήρχε ευχέρεια επιλογής στην τοποθέτηση του κτιρίου, αφού κάθε ιδιοκτησία περιοριζόταν από μεσοτοιχίες με γειτονικά κτίρια.

Ανωδομή.

Η λιθοδομή πάνω από την επιφάνεια του εδάφους, παρουσιάζει πολύ καλύτερη εικόνα. Ιδιαίτερα επιμελημένη στην όψη της οδού Παίδων φθάνει σε πάχος 70-80 εκ. Το σύστημα που ακολουθείται είναι το πλινθοπερίκλειστο με χρήση διπλής σειράς τούβλων πάχους 3-4 εκ. ανάμεσα στους αρμούς της λιθοδομής.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΠΑΙΔΩΝ.

Γενική Αναφορά στο επικρατές δομικό σύστημα:

Το χτίσιμο των παραδοσιακών σπιτιών βασίζεται στα δύο κύρια σκέλη της παραδοσιακής οικοδομικής: τη λιθοδομία και την ξυλουργική, που λύνουν τα προβλήματα και ικανοποιούν τις ανάγκες της κατοικίας. Σε άλλες βέβαια περιπτώσεις ή εποχές έχουμε περισσότερη χρήση πέτρας, άλλοτε πάλι κυρίαρχη αποφασιστική την παρουσία του ξύλου, σε μορφή αμιγούς κατασκευής αλλά και συνεργαζόμενης (ξύλοδεσις) (Εικ.42). Πέτρινα κατασκευάζονται τα τοιχώματα που πρέπει να προφυλάξουν την κατοικία και την αποθήκευση των αγαθών από την εξωτερική ληστρική επιβουλή και τις κλιματολογικές συνθήκες. Χοντρές πέτρινες τοιχοποιίες με μικρά ανοίγματα παραθύρων και σχισμοειδείς πολεμόφυλλες σχηματίζουν βάση του κτιρίου και συνεχίζονται ως τη στέγη στις πλευρές του δυσμενούς προσανατολισμού, παρέχοντας την επιθυμητή μόνωση στα "χειμωνιάτικα" δωμάτια. Η πέτρινη κατασκευή γίνεται με τον κοινό ευρύτατα διαδεδομένο κατά την τουρκοκρατία τρόπο δόμησης: αργολιθοδομής με κόνιαμα χυματολάσπης, δεμένη κατά οριζόντια διαστήματα με ξυλοδεσιμούς. Ξύλινα κατασκευάζονται τα τοιχώματα των "ημισπαιθρίων" μεταβατικών χώρων, του έξω σπιτιού δηλαδή, στο τελευταίο πάτωμα δημιουργώντας έντονα "εξωστέγα" ή μικρότερα "ξέπταχτα" ("σαχνισία").

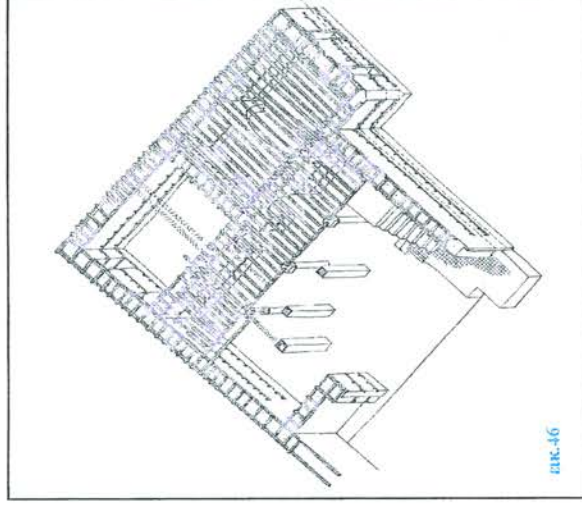
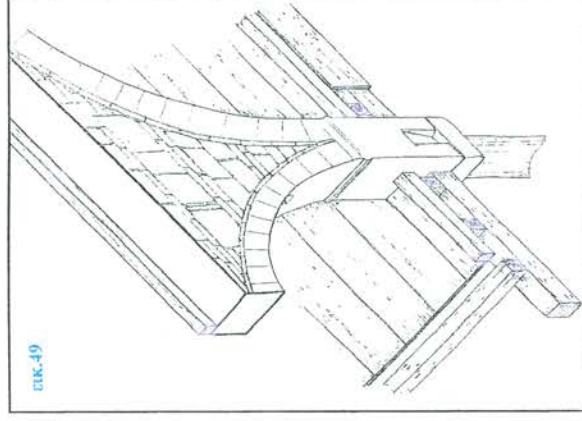
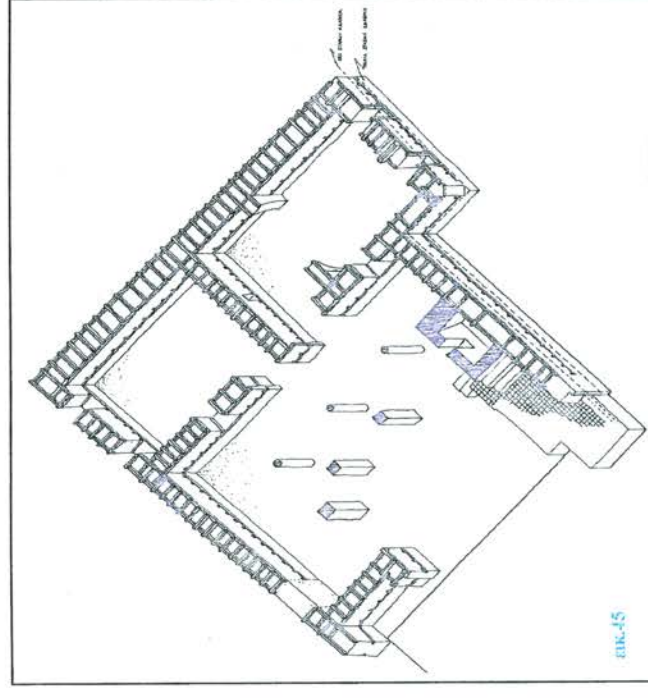
Το κάθε υλικό και το κάθε κατασκευαστικό στοιχείο προσδιορίστηκε ύστερα από συνεχείς εμπειρικές προσεγγίσεις σε τέτοιο βαθμό, ώστε σε όλα τα κτίσματα να επαναλαμβάνεται κατά τον πιο τυπικό τρόπο. Η τυποποίηση της κατασκευής και της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, είχαν ως αποτέλεσμα την ανοικοδόμηση παρόμοιων κτισμάτων στον ευρύτερο βαλκανικό και μεσογειακό χώρο. Τα κοινά στοιχεία των κοσμητικών της τουρκοκρατίας του 18ου και 19ου αιώνα που γίνονται αμέσως αντιληπτά από το μη εξοικειωμένο θεατή είναι σίγουρα τα διακοσμητικά. Ο διακοσμητικός χαρακτήρας των κατοικιών προκύπτει από δύο ανεξάρτητες φάσεις στην ολοκλήρωση της οικοδομής. Η πρώτη είναι αυτή καθ'αυτή η κατασκευή κυρίως του ξύλινου ορόφου, που τόσο μέσα από τις οικοδομικές της αναγκαίες όσο και από τις λειτουργικές της ιδιορρυθμίες παράγει αποτέλεσμα διακοσμητικό, ευχάριστο και σε κλίμακα προσαπτό στα ανθρώπινα μέτρα. Επιπλέον όμως ενισχύεται από την πρόσθετη διακόσμηση που θα στολίσει τα σπία των πλουσίων. Τα δύο κύρια πεδία εφαρμογής της είναι τα ταβάνια και οι τοιχογραφίες. Ακολουθούν οι μουσάντρες και τα κουφώματα, τα κήκελα, οι φεγγίτες και βέβαια τα τζάκια.

Ανά κανονικές αποστάσεις και σε ύψη που απαντούν εσωτερικά σε πατώματα, ποδιές ή τρέκια, εμφανίζονται οριζόντιες ξυλοδεσιές (Εικ.45) και στα δύο μέτωπα των τοίχων, που ενισχύουν την τοιχοποιία και "δένουντα" ανά 40-50 εκατοστά από μικρά δοκάρια που καρφώνονται κάθετα σ'αυτές. Έτσι δημιουργείται μία σχάρα που κρατάει την κατασκευή του τοίχου στέρεα, τόσο κατά τις πιθανές καταπονήσεις από σεισμό ή άλλες φυσικές καταστροφές, όσο και κατά την εφαρμογή των φορτίων των παραπάνω ορόφων. Χαρακτηριστικό είναι, ότι στα σημεία που διαμορφώνεται το θύρωμα εισόδου που έχει γίνει με λαξευτούς πινολίθους επιμελώς προσαρμοσμένους, οι εξωτερικές οριζόντιες ξυλοδεσιές δεν φτάνουν μέχρι το τέλος του τοίχου και έτσι στη γωνία δε "δένονται" εξωτερικά. Η ίδια λαξευτή τοιχοποιία επαναλαμβάνεται στην περιοχή των τοξωτών ανοιγμάτων του ισόγειου και μεσοπατώματος προς την αυλή και στην κατασκευή των τοξοστοιχιών.

Μέσα στη διαδικασία ανέγερσης της λιθοδομής εντάσσεται και η διαμόρφωση των ανοιγμάτων και των λεπτομερειών τους. Τον καθοριστικό ρόλο για την υλοποίηση των ανοιγμάτων παίζουν οι ξυλοδεσιές που καθορίζουν τα κατώφλια, τις ποδιές και τα τρέκια. Εκτός από τα παράθυρα και τις πόρτες, στο χτίσιμο μεριμνήσαν και για τη διαμόρφωση άλλων μικρότερων ανοιγμάτων. Έτσι πολεμίστρες εμφανίζονται στο ισόγειο, στον όγκο που εξέρχεται από το βασικό ορθογώνιο της κάτοψης του οικοπέδου. Επίσης τα τζάκια προβλέπονται στο χτίσιμο των λιθοδομών με την διάνοξη ημικυκλικών εσοχών στο πάχος του τοίχου.

Σε κάθε στάθμη που προβλέπεται πάτωμα στρώνονται καλές ξυλοδεσιές για να πατήσουν πάνω τους τα δοκάρια του πατώματος, οι περαστές που συνήθως βγαίνουν έξω-έξω ώστε να παίζουν και το ρόλο του εγκάρσιου συνδέσμου των ξυλοδεσιών. Για την έδραση της στέγης πάλι στρώνονται ξυλοδεσιές που επιστέφουν τους τοίχους.

2. Η ξύλινη κατασκευή.

Πατώματα - Δάπεδα - Ταβανώματα.

Όσον αφορά το ισόγειο, φαίνεται ότι η χρήση του ως αποθήκη δεν επέβαλε την κατασκευή πατώματος. Το δάπεδο, σήμερα τουλάχιστον, αποτελεί ένα χωμάτινο στρώμα σημαντικό πάχους με επιμελημένη διάστρωση πλακών, ίχνη των οποίων σώζονται σήμερα.

Ανεβαίνοντας στο μεσοπάτωμα από την πέτρινη σκάλα φτάνουμε σε ένα πλατύσκαλο που πάνω από την λίθινη υποκείμενη κατασκευή έχει διαστρωθεί με πλακάκια διαστάσεων 20Χ20. Το υπόλοιπο πάτωμα του επιπέδου αυτού χωρίζεται σε δύο σειρές δευτερευόντων δοκαριών. Η πρώτη σειρά ξεκινά από το επίπεδο της τοξοστοιχίας και φτάνει μέχρι τον ενδιάμεσο πέτρινο τοίχο, ενώ η δεύτερη από εκεί ως τη μεσοστοιχία. (Εικ.46)

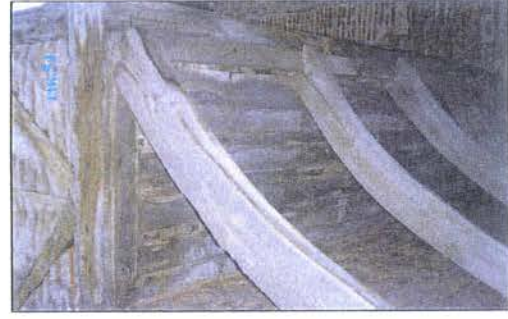
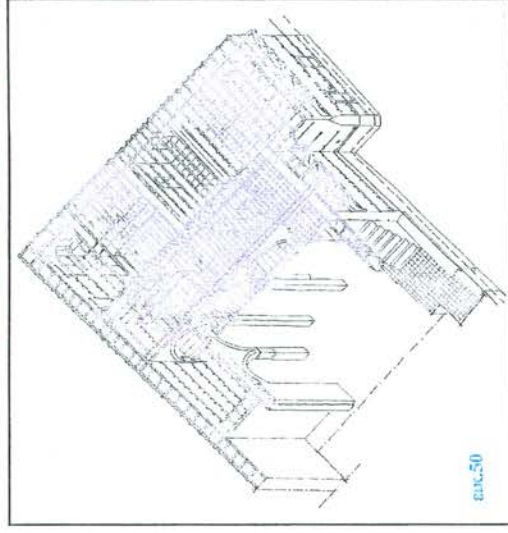
Το άνοιγμα ανάμεσα στους επαναχρησιμοποιήσιμους κίονες γεφυρώνουν τα κύρια δοκάρια που ακουμπούν πάνω στο κιονόκρανο και καλύπτονται με λαξευτούς λίθους (Εικ.47). Τα δευτερεύοντα δοκάρια πιάνουν είτε πάνω στα κύρια που περιγράφουμε, είτε κι αυτά πάνω από τα κιονόκρανα. Στους πέτρινους τοίχους υπάρχουν στρωτήρες, που δέχονται τα δευτερεύοντα κάθετα δοκάρια. Η κατασκευή κλείνει με το σανίδωμα Β53. Την κατασκευή των σανίδων στην όψη της αυλής κλείνει απ' ενός ένα δοκάρι 8Χ8 περίπου εκατοστών, αφ'ετέρου μια σανίδα (Εικ.48) ύψους 25 περίπου εκατοστών που καλύπτει ολόκληρο το πάτωμα. Τα ταβάνια του μεσοπατώματος είναι ξύλινα με απλή κατασκευή από παράλληλες σανίδες και αρμοκάλυπτρα.

Τα κύρια δοκάρια του ορόφου γεφυρώνουν τρία ανοίγματα (Εικ.49).

"Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα", Νοέμβριος 1999

Κατασκευαστική ανάλυση

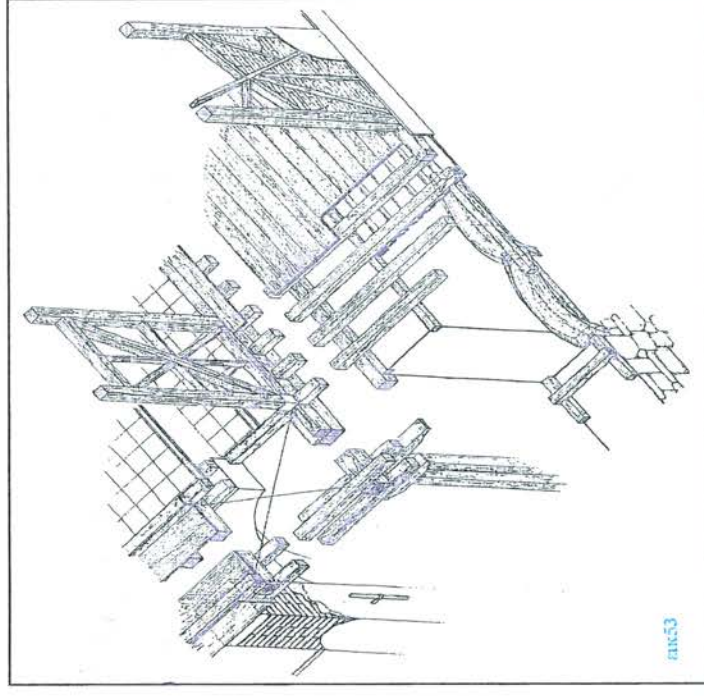

Το πρώτο είναι αυτό του διαδρόμου όπου το σανίδωμα γίνεται με φαρδιές σανίδες 30 εκ.. Το δεύτερο άνοιγμα μεταξύ της τοξοστοichίας του μεσοπυλίου και του ενδιάμεσου πέτρινου τοίχου γεφυρώνουν επίσης πελεκητά ξύλα παρόμοιους διατομής, όμως η υπερκείμενη κατασκευή αποτελείται από σανίδες που καρφώνονται κάθετα στα πάτερα και πάνω σ'αυτές ρίχνεται κόνιαμα και διαστρώνονται πλακάκια 20Χ20. Η κατασκευή αυτή κλείνει με ένα δοκάρι που συγχρόνως αποτελεί και τον στρώτηρα του ενδιάμεσου ξυλόπηκτου τοίχου. Στο τρίτο άνοιγμα στον "καλό" οντά και στο εύβαν πέρα από τα πάτερα δεν υπάρχει η στρώση με τα πλακάκια και στον ανατολικό παρατηρείται υπερύψωση του δαπέδου που οφείλεται στην κατασκευή του σαχνισιού. Η ίδια κατασκευή με αυτή του ανατολικού οντά, εμφανίζεται και στο όμορο δωμάτιο με σαχνισιά στην όψη της οδού Παίδων.

Το απλό σύστημα κατασκευής των ξύλινων πατωμάτων επιτρέπει την προβολή των σαχνισιών στον όροφο που υποστηρίζονται με ξύλινες αντηρίδες (Εικ.52,53). Τα δευτερεύοντα δοκάρια της κατασκευής (Εικ.54) των σαχνισιών που καρφώνονται κάθετα στις περαστές του ορόφου, μεταφέρουν τα φορτία στις αντηρίδες μέσω ενός καθρονιού εγκάρσια τοποθετημένου στο κάτω μέρος τους και συνδεδεμένου μ'αυτές με εντορμία και κάρφωμα.

Οι αντηρίδες παρουσιάζουν σε πλάγια όψη την κλασική κοίλη φόρμα, την αντίθετη με την ορθή στατικά μορφή αντηρίδας που είναι η ευθεία, η οποία μεταβιβάζει άμεσα τα φορτία της ανωδομής στους πέτρινους τοίχους με μικρότερες διατομές. Στην οδό Γουδή σε μια από τις χριστιανικές συνοικίες της Βέροιας μπορούμε να δούμε τη χρήση ευθείων αντηρίδων. Πιθανότατα μπορεί να προ-τιμήθηκε έστω και εμπειρικά η κοίλη μορφή στις αντηρίδες, γιατί τα ήδη παραμορφωμένα ξύλα μπορούν να δεχθούν επιπλέον παραμορφώσεις ανεργαζόμενα.

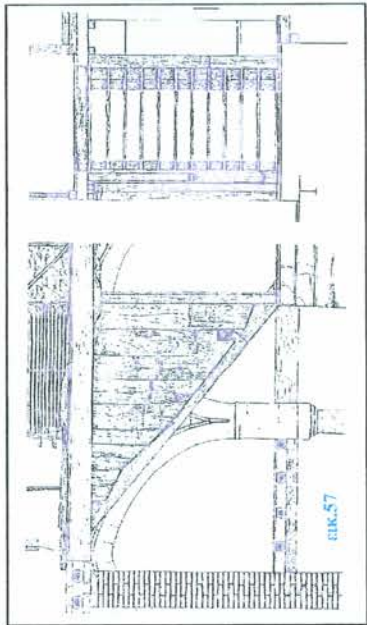
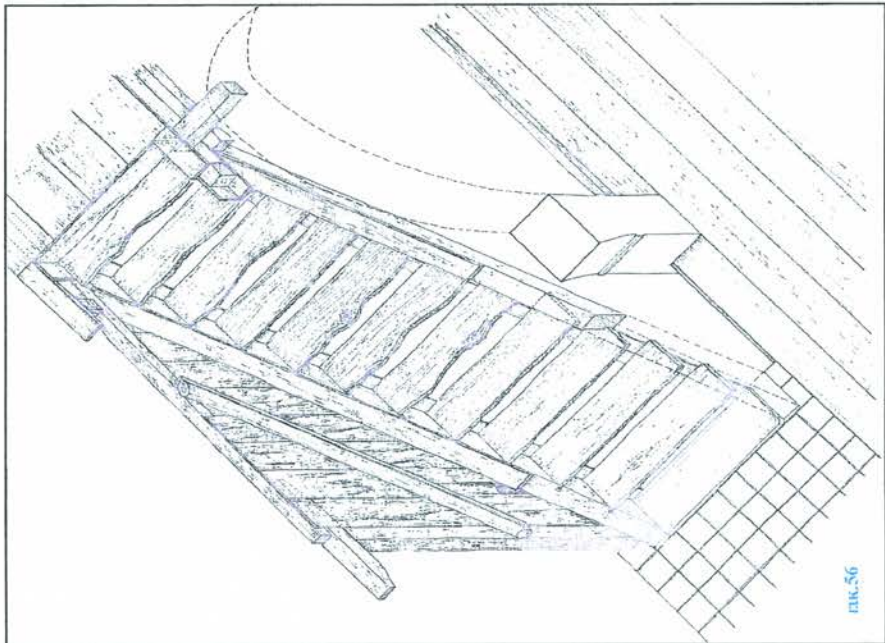
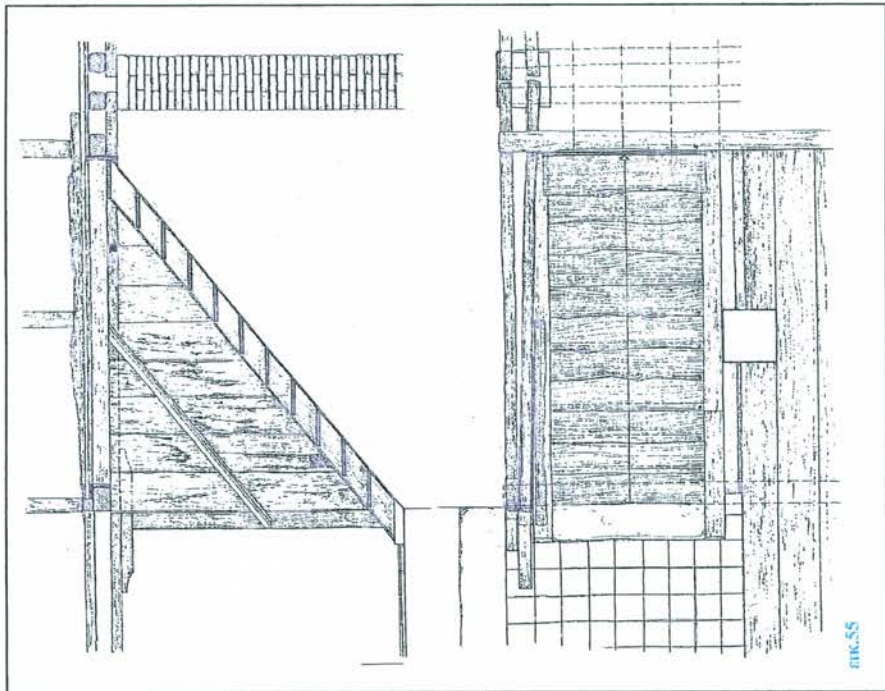
Αντίθετα η ευθεία αντηρίδα δεν μπορεί να παραμορφωθεί και τίθεται εκτός λειτουργίας με αποτέλεσμα τα φορτία να αναλαμβάνονται από τις υπόλοιπες. Όταν αυτές είναι λίγες ή όταν το ίδιο συμβεί στη συνέχεια και σε άλλες, υπάρχει κίνδυνος πλήρους κατάρρευσης της ανωδομής. Επίσης είναι επιπρόσθετα πιθανό, η καμπυλότητα των αντηρίδων κυρίως όσον αφορά τα χαμηλά κτίρια προσφέρει μεγαλύτερο πλάτος στον ήδη στενό δρόμο.

Αλληλένδετες και συσχετισμένες με τα πατώματα και τα δάπεδα είναι οι σκάλες. Όσον αφορά τα πείρινα σκαλοπάτια στο αρχοντικό της οδού Παίδων, παρουσιάζονται δύο σκέλη, το ένα σε επαφή με το έδαφος να φτάνει στο επίπεδο της εισόδου με τρία ρίχτια και το άλλο να ξεκινά από εκεί και να καταλήγει στο μεσοπάτωμα με επτά ρίχτια. Αυτά τα πείρινα σκαλοπάτια κτισμένα με αργολιθοδομή, είναι επιστρωμένα με κάποιο είδος σχιστόπλακας, όμως το ενδιάμεσό τους επίπεδο της εισόδου τελειώνει με στρώση από πλακάκια. Πρέπει να σημειωθεί ότι το δεύτερο σκέλος της πείρινης σκάλας ακουμπά στον μαντρότοιχο του οικήματος και τον ενισχύει στατικά.

Η επικοινωνία με τον όροφο γίνεται με ξύλινη σκάλα που τοποθετείται στην εξωτερική παρειά του χαγιάτιού. Αποτελείται από δώδεκα σκαλοπάτια (Εικ.55,56) και ξεκινά από το πλατύσκαλο του με-σοπατώματος καταλήγοντας σε κεντρικό σημείο του διαδρόμου του χαγιάτιού, χωρίς να καταλαμβάνει μεγάλο τμήμα του δοξάτου και κατά συνέπεια του ωφέλιμου χώρου και έχει ένα μόνο κλάδο. Είναι αρκετά απότομη (Εικ.57) με ρίχτι περίπου 20 εκ. και πάτημα σε ορθή προβολή περίπου 22 εκ. ενώ συνεχρώνως το συνολικό πλάτος του κάθε σκαλοπατιού δεν ξεπερνά τα 28 εκ. Τα σκαλοπάτια είναι περαστά σε δύο βαθμιδοφόρους πατούν στο κάτω μέρος τους στο πείρινο πλατύσκαλο του μεσοπατώματος και πάνω σε εγκάρσιο δοκάρι του πατώματος του δοξάτου. Η πλαϊνή της όψη προς την αυλή φράσσεται με κάθετες φαρδιές σανίδες.

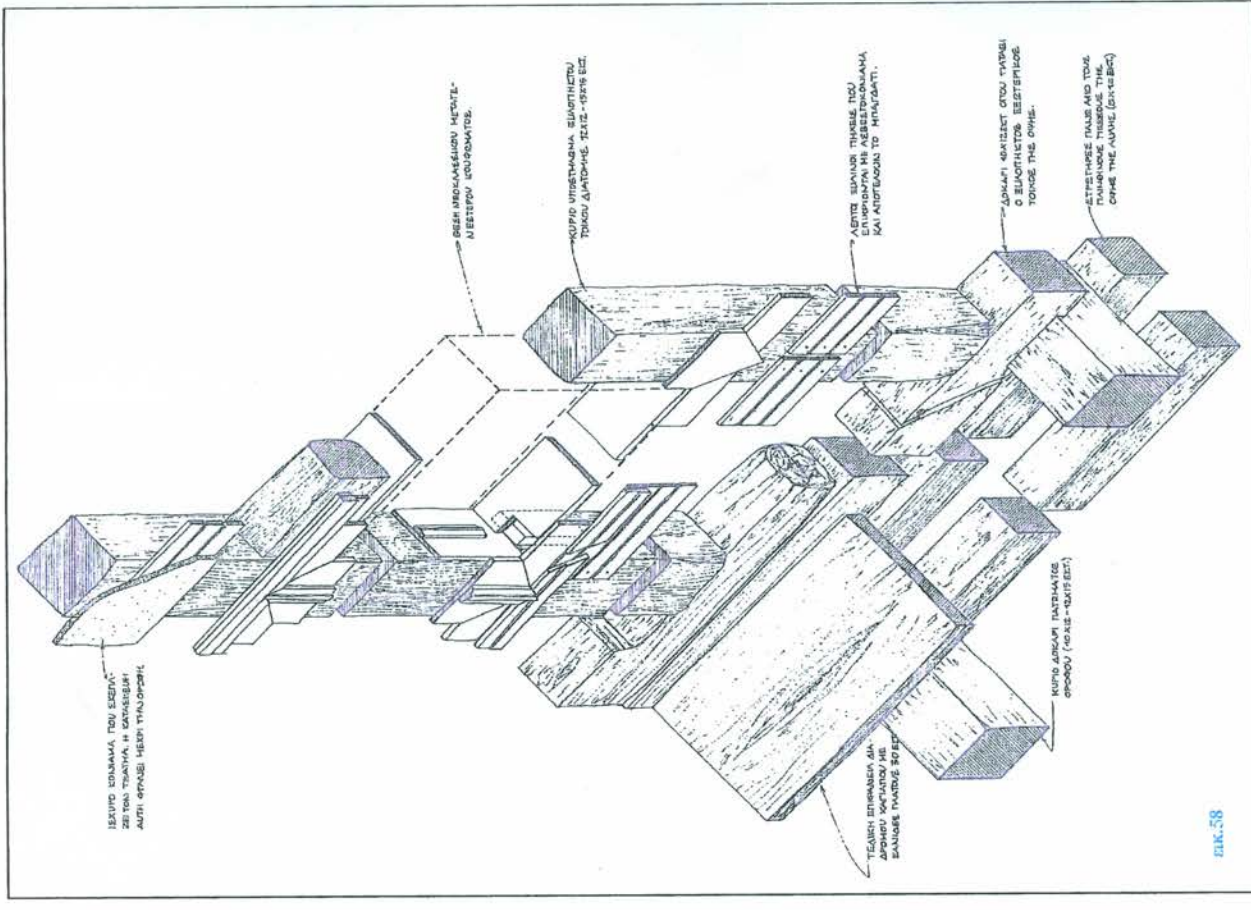
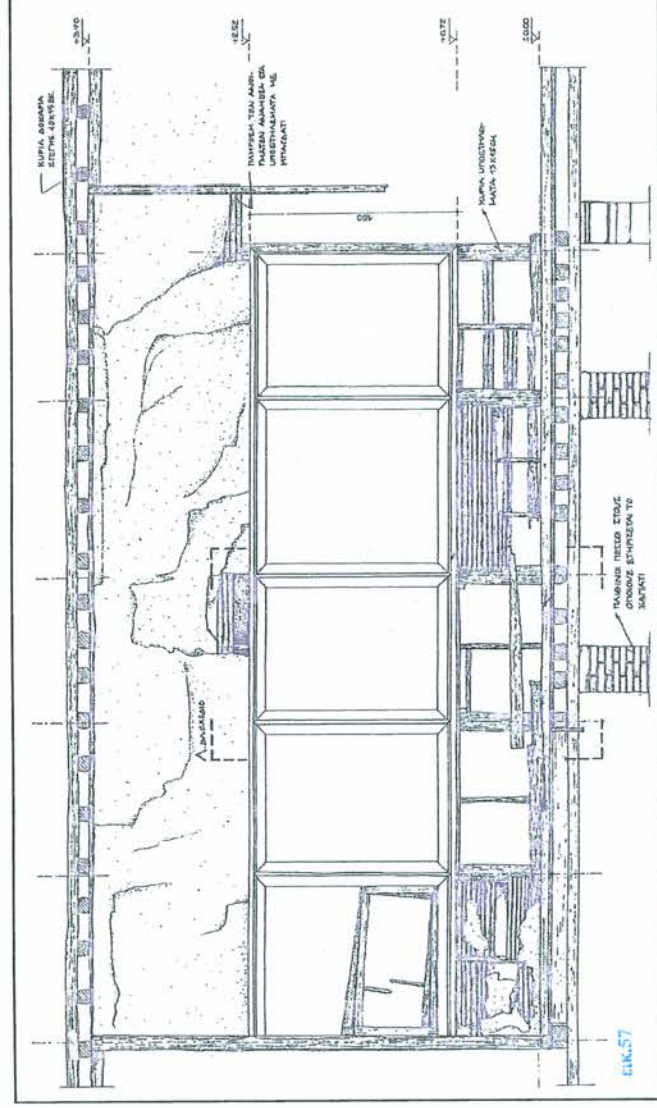
“Τα κατασκευαστικά ίχνη της μεταβυζαντινής κατοικίας στη Χαλκίδα”, Νοέμβριος 1999

Ξύλινος σκελετός

Μετά την κατασκευή του τελευταίου πατώματος και ενώ συνεχίζονταν το χτίσιμο των πτέρινων τμημάτων του τελευταίου ορόφου, άρχισε η κατασκευή των ξύλινων σκελετών. Υπάρχουν δύο είδη, αυτός που προορίζεται για ενδιάμεσο χώρισμα, κλειστό συμπλεγές τοίχωμα και αυτός που χρησιμοποιεί για την κατασκευή ανοιχτών εξώστεγων ή δοξάτων έστω και αν αργότερα προέκυπταν πληρώσεις των αρχικών διαστάσεων. Στο μεσοπάτωμα εμφανίζεται η πρώτη τη κατηγορία χωρισμάτων.

Στον όροφο όλα τα χωρίσματα εσωτερικά και εξωτερικά είναι ελαφριές κατασκευές. Τα υποστηλώματα αραία τοποθετημένα, πατούν πάνω σε στρωτήρες και υποστηρίζουν το επιστόλιο που κρατάει τη στέγη. Το αρχικό κίσκι της οδού Παίδων ήταν ανοιχτό με την ίδια κατασκευή και στεφόνταν από ελαφρύ κυμάτιο. Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του οικηματοσ το κίσκι μετατράπηκε σε κλειστό δωμάτιο με λίγα ανοίγματα. Οι ποδιές και τα τρέκια των κουφωμάτων σφηνώθηκαν σε κατάλληλες εγκοπές των υποστηλωμάτων. Τα κενά γέμισαν με διαγώνια στοιχεία και με πλινόβια ανάμεσα τους. Ο εξωτερικός τοίχος του χαμηλού απέκτησε μεγάλα ανοίγματα που δημιουργήθηκαν ανάμεσα σε στύλους που υπήρχαν και η υπόλοιπη κατασκευή έκλεισε με μπαγδατί. Ο τοίχος επιχρίεσταν και στις δύο όψεις του.

Πέρα από τα χωρίσματα που έκλεισαν, οι υπόλοιποι ελαφρείς τοίχοι είχαν ενσωματωμένα κουφώματα και ερμάρια και πληρώνονταν με μπαζογάι δηλαδή με δευτερεύοντα σκελετό μικρότερων ξύλινων που κορφώνονται στον κύριο ξύλινο σκελετό με πολύ μικρές αποστάσεις μεταξύ τους ή με τασιμα, δηλαδή με μία κατασκευή όπου στα διάστυλα των εξωτερικών όψεων τα κενά γεμίζουν με τσιβιλιά, άλλοι διατεταγμένα σεορίζοντες σειρές, άλλου λοξά, όταν εκτός από τον κύριο ξύλινο σκελετό υπάρχουν και δευτερεύοντα διαγώνια ή κάθετα στοιχεία.

Σε σχέση με τους τσιπιδές, οι μπαγδατότοιχοι αυτού του κτιρίου έχουν διαβρωθεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό γεγονός που αποδεικνύει την ελλιπή γνώση κατασκευής τους, αλλά και την απουσία έστω και της στοιχειώδους συντήρησης, που είναι απαραίτητη ώστε το σύστημα να παραμείνει εντελώς αδιάβροχο.

Μεταξύ των υποστηλωμάτων και του επιστυλίου σε επιλεγμένα σημεία που δέχονταν μεγαλύτερα φορτία ή όπου το ξύλο ήταν πιο αδύνατο, παρεμβάλλονταν κεφαλοκόλωνα αρκετά επεξεργασμένα. Η εξάρτηση των λεπτών χωρισμάτων από τους πέτρινους τοίχους εξασφαλίζεται στην κατώτατη στάθμη, μέσω των δοκών των πατωμάτων που τη στηρίζουν και στην ανώτατη, μέσω των άνω στρωτήρων που συχνά συνεχίζουν ή ενώνονται με τις τελευταίες ξυλοδεσιές, αλλά και μέσω των στρωτήρων της στέγης που καλύπτουν με ενιαίο τρόπο πέτρινους και ξύλινους τοίχους. Ενδιάμεσες εξαρτήσεις δεν υπάρχουν. Στην επαφή του ξύλινου σκελετού με τον πέτρινο τοίχο τοποθετείται συνήθως ξύλινη κολώνα αδετη για ένα ύψος περίπου 3 μέτρων. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι σχεδόν πάντα σ'αυτή την επαφή δημιουργείται ρωγμή στον σοβά.

Στέγη

Ακολουθεί η κατασκευή της στέγης η τελευταία αλλά και βασικότερη εργασία για την ολοκλήρωση των χοντροκατασκευών, αφού αποτελεί την υποδομή για την προφύλαξη του κτιρίου από τα στοιχεία της φύσης.

Οι ανώτατες ξυλοδεσιές των πέτρινων τοίχων και οι άνω στρωτήρες του ξύλινου σκελετού, στοιχία πάνω στα οποία πατούν τα οριζόντια δοκάρια της στέγης, οι περαστές, δένονται στις γωνίες κυρίως με οριζόντια ξύλα που ενισχύουν την ακαμψία του κτιρίου. Οι περαστές γεφυρώνουν τα δύο βασικά ανοίγματα του ορόφου. Το ένα του χαγιασιού, από τον εξωτερικό ξυλόπηκτο μέχρι το μεσότοιχο και το άλλο των οντάων, από αυτόν ως τον βορινό πέτρινο τοίχο. Ταυτόχρονα στήνονται και οι κατωμαχίες στις γωνίες του κτιρίου. Ο μεσότοιχος δεν βρίσκεται στο μέσο της απόστασης μεταξύ των δύο εξωτερικών τοίχων, οπότε και ο κορφιάς δεν ανήκει στο ίδιο κατακόρυφο επίπεδο με αυτόν. Η στέγη όμως καλείται να εξυπηρετήσει την συγκεκριμένη κάτοψη. Έτσι, πέρα από το δοκάρι που πατάει πάνω στους περαστές στο επίπεδο του κύριου ξυλόπηκτου, τοποθετήθηκε σε μικρή απόσταση απ'αυτό και δεύτερο δοκάρι στο επίπεδο αυτή τη φορά του κορφιά.

Οι ορθοστάτες πατούν σ'αυτό το κύριο ξύλο διατομής 15X15 εκ. με εντορμία και στους περαστές και μεταφέρουν τα φορτία στον πολύ κοιντό μεσότοιχο που συμμετέχει ενεργά στην παραλαβή των ωθήσεων της στέγης και στην ανακούφιση σε μεγάλο ποσοστό των εξωτερικών τοίχων. Παράλληλα με τους κύριους ορθοστάτες τοποθετούνται και μικρότεροι πάνω στις κατωμαχίες που θα αναλάβουν τα λοξά ξύλα για τη διαμόρφωση της κλίσης μεταξύ των πανιών της στέγης.

Μετά στήνονται οι αμείβοντες, που αντιστοιχούν ένας περίπου πάνω από κάθε περαστή και δεν πατούν απευθείας στους ορθοστάτες, αλλά στη μηκίδα, οριζόντιο δοκάρι που κλείνει το

